

BOLDOG ZOLTÁN

Csak egy magyar lángossütő élheti túl

CSERNA-SZABÓ ANDRÁS: AZ ABBÉ A FEJÉVEL JÁTSZIK

Helikon Kiadó
Budapest, 2018
299 oldal, 3990 Ft

Lassan íratlan szabállyá válik „a magyar ember evés közben nem beszél” mintájára, hogy magyar ember olvasás közben nem nevet. Ezt a hagyományt igyekszik megtörni Cserna-Szabó András, aki legutóbb *Az abbé a fejével játszik* című regényében (továbbiakban: *Az abbé*) a hazai szórakoztató szépirodalmat járhatja csúcsra. A könyv hangulatával és anekdotikus építkezésével Mikszáthra és Krúdyra, humorával Örkényre emlékeztet. De Cserna-Szabó mögött ott sorakozik a *Svejk* atyja, Hašek és a másik nagy közép-európai mesélő, Hrabal. Még valahol Kafka is ott kukkol a háttérben, mint a könyv egyik történetében Hašek beszédét hallgatva.

Cserna-Szabó András az ellensúly szerepét tölti be a magyar prózairodalomban a melankolikus-elvont vonulathoz képest, amely nem azt jelenti, hogy ne lenne szükség Krasznahorkai László vagy Bodor Ádám írásaira. Éppen ellenkezőleg. A *Sátántangó* és a *Sinistra-körzet* mellé kell egy alternatív hang, amely megmutatja: más tónussal is el lehet mondani ugyanazt a hazai és regionális keserűséget. Garaczi László (pl. a *Mintha élnél – Egy lemur vallomása*), Fehér Béla (pl. a *Kossuthkifli*) vagy Parti Nagy Lajos (pl. a *Fagyott kutya lába*) azok, akik leginkább rokoníthatók Cserna-Szabóval, aki – bármilyen furcsa – sokat tanult Esterházytól és a posztmagyartól is. *Az abbé* főként építkezésében posztmodern, hiszen a rövid történetek, amelyeket nyugodtan nevezhetünk novelláknak is, leginkább asszociatíván kapcsolódnak egymáshoz. Cserna tehát a regény felépítésében mikszáthkodik és posztmodernkedik, miközben történetei gyakran az egypercesekig szikárak, olykor példázatokká válnak, amelyek szinte szánkba rágják a tanulságot, és ez a didaktikus felépítés néha nem tesz jót a történeteknek.

Ha első pillantásra orbitális túlzásnak tűnhet is, hogy Cserna-Szabó megírta legutóbbi regényében a modern világ Bibliáját, az olvasás után világossá válik ennek a mondatnak

a jogossága. *Az abbé* ugyanis a teremtéstől a végítéletig tart, és ez a keret akaratlanul is arra készíti az embert, hogy a kezdet és a vég között lévő történeteket bibliai mércével olvassa. Ez nem is nehéz, hiszen az ókortól napjainkig terjed az elbeszélés ideje, feltűnik benne többek között az ötödik századból Zénón császár, egy skandináv kuruzsló a középkorból, magyar parasztkok a Dózsa-féle lázadásból, Martinovics Ignác, Vlagyimir Iljics Lenin, és ők kiválóan megférnek az olyan hétköznapi figurákkal, mint a Kádár-kor és a jelen Piczulái, antikváriusai, kocsmárosai és művészei. Mondhatnák, hogy *Az abbé* átível a történelmen, de éppen az ív hiányzik belőle, hiszen előfordul, hogy több mint ezer évet ugrunk át egy-egy fejezet között. A történetet az előző fejezet motívumai szövik tovább, és ez alakítja ki az egyes részek láncolatát. A kapcsolódások a gondolkodást vagy beszélgetést imitálják, amikor egy képről, egy névről, egy hangulatról, egy dalról vagy egyáltalán bármiről eszünkbe jut egy másik történet, majd az abban előkerülő elem egy újabbat hív elő. A regény a zárlatban visszakanyarodik oda, ahonnan elindult: a Bibliához.

Ez a technika és az így születő szerkezet nagyon emlékeztet arra, ahogyan a stand up comedy előadói építik fel történeteiket. Ott is az előadás során elhangzó egyik történetről egy másik sztori jut eszébe a megszólalónak, és ez a helyzet Cserna-Szabó megfoghatatlan elbeszélőjével is, aki inkább szerkesztőnek, a történetek összegyűjtőjének tekinthető *Az abbé*-ben. Korok, narrátorok, hősök, stílusok, műfajok váltják egymást, a szerkesztő-elbeszélő pedig mintha válogatna ezek között, miközben maga láthatatlanná válik. Ez, ami egyszerre rokonítja Cserna-Szabó regényét a stand up comedyvel, de el is távolítja tőle, bár Bödőcs Tibor mint a kötet borítóján szereplő egyik ajánlás írója szintén erőteljesen behozza az olvasás terébe ezt a népszerű műfajt. De amíg a stand upot művelő egy-két hangon szólal meg egy előadás során, Cserna-Szabó rengeteg tónust, műfajt, stílust, figurát kipróbál. Ezek a váltások, ez a sokszínűség teszik az egyik legváltozatosabb magyar regénnyé Cserna-Szabó művét, és ezek már-már azt bizonyítják, hogy Cserna-Szabó nincs, csak Cserna-Szabók vannak.

Ahogy a Bibliához, úgy a populáris kultúrához is sok szállal kötődik a regény, legyen szó filmről (*Kutyaszorítóban*, *Derrick*) vagy könnyűzenéről (*Iron Maiden*). De ezek az elemek és utalások nem zárják ki a kultúra szűkebb, kevesek által ismert jelenségeit a fejezetekből. Kosztolányi visszatérő szereplője a történeteknek, sőt egy esetben az alternatív sorsával is találkozhatunk, amikor az író mégsem íróként él Budapesten, hanem egy rossz sebészként. Ez a rész olyan utalásokat tartalmaz, amelyhez igencsak mozgósítanunk kell a Kosztolányiról tanultakat, és nem árt tisztában lennünk a vele kapcsolatos új kutatási eredményekkel (antiszemita és kokainista volt). De illik még ismerni Ottlik Gézáét és Hamvas Bélát is, hogy jobban üljenek a poénok. A regény ezen megoldásai teszik *Az abbét* lefordíthatatlanná, hiszen a nem magyar olvasóknak sajnos nem sokat mond Hamvas, Martinovics, Kosztolányi vagy Ottlik neve. Ebben az értelemben Cserna-Szabó nem olyan mértékben egyetemes szerző, mint Krasznahorkai László vagy Bodor Ádám, akiknek művei ebből adódóan jobban tudnak érvényesülni a Kárpát-medencén túl.

Számos magyar írótt szeretettel idéz meg Cserna-Szabó András regénye, akit viszont látványosan gúnyol, az Hamvas Béla. Egyetlen olyan történet sincs *Az abbé*-ben, amely pozitív kontextusban idézné meg ezt a vonulatát a magyar irodalomnak. Ez több dolog miatt is furcsa, hiszen az egyes fejezetek között jócskán akadnak olyanok, amelyek metafizikai megalapozottságúak. Látszik, hogy a szerzőtől valójában nem idegen ez a hagyomány, bármennyire is próbálja elhatárolni magát tőle. Emellett a regény építkezése, áramlása, sodrása is emlé-

keztet a *Karneváléra*. Úgy tűnik, hogy Cserna-Szabó olyan szerzővel viaskodik, akinek próza-poétikája nagyon hasonlít az övéhez.

Ha megtetszik nekünk *Az abbé* láncszerű felépítése, könnyen a könyv függőivé válhatunk. Melyik szílat viszi tovább a regény? – kérdezhetjük magunktól, amikor este párnánk mellé helyezzük a kötetet. Cserna-Szabó ugyanis legtöbbször a legizgalmasabb részeknél vágja ketté a sztorikat, amelyek zárata átkerül a következő részbe. Azt a technikát használja, mint a mai népszerű sorozatok készítői, és ezzel tartja fenn az érdeklődést. A sorozatgeek könnyebben Cserna-geekká válik, mert a szerző vagy a szerkesztő kiválóan élt a szerialitás ezen fogásával. És mint ahogy magyar nézőként lehetőségünk van arra, hogy azonnal letöltsük a sorozat következő epizódját (ha már megjelent vagy netflixes), úgy itt is lehetőségünk van a továbbolvasásra. Aki egyszer már volt bármelyik magyar sorozat megszállottja, az látja, hogy Cserna-Szabó miként épít ezekre az elvonási tünetekre vagy berögződésekre.

De a folytatásos szerkezetet, a rövid fejezeteket nem kizárólag a jelen sorozatdömpingje felől érdemes vizsgálni, mert XIX. századi hagyományokat is megidéz, például a tárcaregényekét. Stendhal folytatásokban jelentette meg regényeit, mint ahogy Jókai is nagyprózáinak tetemes részét. *Az abbé* is azt a hatást kelti, mintha valaki apróbb tárcanovellákat fésült volna össze. Ezt a tárcás jelleget erősíti a sok aktuális kérdés felvetése (pl. hol van a művészet határa, mit kezdünk a magyar alkoholizmussal, mi lett volna, ha Lenin megfullad a forradalom előtt?). Az egyes történetek problémaközpontú felépítésük miatt bármely heti- vagy napilap tárcarovatába beférnének, ha ezek a rovatok nem szűntek volna meg.

Az abbé ritkán távolodik el Közép-Európától. Néha Svájcban vagy egy skandináv városban találjuk magunkat, de a Balkán és a cseh területek mellett ennek a regénynek Magyarország a főszereplője. Szereplői azonban tipikus Cserna-Szabó figurák, akiket már a *Puszibolt*-ban is megismerhettek a rajongók.

Fontos regény született a magyar irodalomban *Az abbé*val. Ha a nagyközönség olvasásra vetemedne, könnyen hihetné azt, hogy a kortárs próza neki, tévénezőnek, YouTube-látogatónak, letöltögetőnek készül. A jelenleg körülbelül tizenötezer számláló magyar olvasóközönségnek azonban már azért is érdemes kézbe vennie ezt a könyvet, hogy nevetni tudjon azon, amin néha sírni kellene. Cserna-Szabó enyhíti a fájdalmat, még akkor is, ha az egész világ elpusztul. Az viszont megnyugtató, hogy az apokalipszist egyedül egy magyar lángossütő éli túl. Ha ettől nem kezdünk el reménykedni, akkor semmitől.